
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій
Кафедра журналістики та філології

Ministry of Education of Ukraine
Sumy State University
Faculty of Foreign Philology
and Social Communications
Department of Journalism and Philology

XII

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СВІТОВІ ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ

ДВАНАДЦЯТА МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

JOURNALISM EDUCATION IN UKRAINE: WORLD-PROFESSIONAL STANDARDS

THE XIIth INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE

Суми, 8–9 червня 2016
Sumy, 8–9 June 2016

3. Шлоссбергер М. Эрнст Юнгер и консервативная революция [Электронний ресурс] / М. Шлоссбергер. – Режим доступу : <http://konservatizm.org/konservatizm/theory/060310173329.xhtml>.

4. Юнгер Е. У сталевих грозах / Е. Юнгер. Переклад з німецької Юрка Прохаська. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2014.

ТЕМА ВІЙНИ НА СТОРІНКАХ ЩОДЕННИКІВ ПОЛІНИ ЖЕРЕБЦОВОЇ «МУРАХА У СКЛЯНІЙ БАНЦІ»

Редько Тетяна,
студентка 1 курсу СумДУ, МДм-51
Наук. керівник – Ірина Жиленко,
к. ф. н., доцент, СумДУ

Стаття присвячена аналізу Чеченських воєн періоду 1994-2004 років. Зокрема розглядаються проблеми, спричинені військовими російсько-чеченськими конфліктами.

Ключові слова: війна, конфлікт, Чечня, військові.

THE THEME OF WAR IN THE PAGES OF DIARIES OF POLINA ZHEREBTSOVA «ANT IN A GLASS JAR»

Redko Tetiana,
1st year student, MDm-51
Scientific supervisor – Iryna Zhylenko,
associate professor, Sumy State University

Article is devoted the analysis of the Russian-Chechen wars 1994-2004 and the problems caused by the russian-chechen military conflicts.

Keywords: war, conflict, Chechnya, military.

Упродовж усієї історії людства війна завжди була невід'ємною частиною досягнення суспільно-політичних цілей. Незважаючи на втрати, які вона спричиняє, за останні 3400 років люди жили в мирі тільки 268, тобто 8% записаної історії [4]. Війна стала глобальною проблемою всіх народів, поряд із демографічним, екологічним питаннями та поглибленою нерівністю багатьох націй. Військово-політичні перегони набувають все небезпечніших масштабів для людства.

У зв'язку з воєнним конфліктом на Сході України, який триває уже близько трьох років, важливим та актуальним залишається питання наслідків війни.

Мета роботи – показати життя звичайної людини на тлі конфліктів, висвітлити проблеми, які породжують військові дії на прикладі чеченських воєн 1994-2004 років.

Воєнна тематика цікавила українських науковців ще до початку проведення антитерористичних, військових операцій на території Донецько-Луганських областей. Над концептом війни працювала Н. Макаренко, розглядаючи його з філософської точки зору, Н. І. Грищенко та Т. В. Мінчук вивчали проблеми війни в умовах глобалізованого суспільства.

«Мураха у скляній банці» документальна книга про війну за здобуття незалежності Чеченської Республіки від Росії очима підлітка-очевидця, росіянки за

походженням, а сьогодні вже й журналістки Поліни Жеребцової. Проживаючи з матір'ю в Грозному, столиці Чечні, Поліна відчула на собі, що таке війна та життя в ній, отримавши серйозні поранення від осколків розірваної бомби й виживши серед трьох військових конфліктів періоду 1994–2004 років.

Автор зображує війну не з точки зору військового-політичної боротьби, яка пропагує одну думку: або росіяни вороги, або чеченці. Вона подає події незалежно від тандему «ваші-наші», а всебічно описує більше війну людей, беручи за основу гуманність, яка є відсутньою як серед солдат, і повстанців, так і серед звичайного населення. Поліна Жеребцова засуджує вбивства російських і чеченських синів, ставлячи на перший план людину та цінність її життя.

Початковий відлік воєнного конфлікту зафіксовано 1994 року. Як і мітинг у Грозному, так і один із перших записів у щоденнику дев'ятирічної дівчинки почався із повалення Леніна, від пам'ятника якого залишилися тільки калози. Ця подія відкрито символізує рішучу готовність чеченців до боротьби та змін. У свій час повалення радянської символіки актуалізувало до дій і народ в Україні, який і зараз продовжує відстоювати свою незалежність та територіальну цілісність через конфлікт на Сході країни із втручанням російських військ.

Радянські залишки в Чеченській Республіці, як і в Україні, всюди: назви вулиць, зупинок, районів. Вулиця Бородіна, Октябський район, завод «Червоний молот», радгосп «Родіна». І якщо в більшій частині України нарешті проводиться політика декомунізації більш-менш мирним шляхом, то в Чечні прагнення до національної ідентичності породило загальнодержавний десятилітній конфлікт.

Опираючись на записи Поліни, ми виділяємо загальну схему ведення війни. Є дві сторони конфлікту: сепаратисти-терористи-чеченці, які намагаються відділитися від Федерації (російська версія «бандерівців») та рятівники, російські військові. Якщо в Україні їх називали «зеленими чоловічками», то в Чечні «кафірами», тобто людьми, які чинять найстрашніший гріх (за мусульманськими законами). Були й ті, які співпрацювали з росіянами, так звані «гантамирівці» проросійсько налаштовані міліціонери та інші правоохоронні органи під егідою чеченського-російського державного діяча Біслана Гантамірова, на кшталт донецько-луганських «ватників».

Загальна тактика ведення бойових дій із першочерговим ураженням важливих об'єктів така: «Сьогодні, о 10.25 дня, коли ми виходили торгувати, почалося бомбардування. Літаки кидали бомби на аеропорт. Бомбили Комсомольський колгосп, Андріївську долину... 23.09.1999» [2, с. 224]. Часто стріляли без розбору з обох сторін, снаряди летіли за принципом «хоч кудись, але влучимо». Під час одного із таких бомбардувань Поліна Жеребцова й отримала тяжкі поранення, коли снаряд випадково скинули на центральний ринок, де було мирне населення. Загинули люди, а відповідальність за цю помилку не хотіла брати на себе жодна зі сторін. Тільки через п'ять днів російські військові зізнались у своєму промаху.

Ще один напрям війни – це проведення так званих «зачисток» російськими військовими на виявлення сепаратистів. Людей просто виганяли геть посеред зими з залишків житла і кидали напризволяще.

Детально запам'яталась Поліні «гра снайперів», коли ті стріляли задля забави, щоб полякати мирне населення. Під час одного з таких випадків майже не загинула мати дівчини. Цілили і в тварин, але вже з летальним кінцем.

Коли до влади в Росії вперше прийшов В. Путін, він намагався провести політику масової здачі зброї на території конфліктної зони, що спровокувало нові бойові дії. Поліна Жеребцова зазначає: «Сусіди кажуть, по радіо оголосили строк: 72 години. Стільки нам дозволили жити. Після цього моему Грозному та селам усієї Чечні загрожує доля талібів. Що означає бомбитимуть нас за методикою Дж.

Дудаєва [опозиційний президент Чечні], як в Афганістані, «килимковими» бомбардуваннями. Це коли знищують усе й усіх. Президент Росії домагається масової здачі зброї. А ми мирні жителі тут до чого?! Бомбити ж нас будуть! За п'ятнадцять хвилин цей термін минає. Курям на сміх! У якомусь селі одна людина здала одну одиницю зброї. 27.09.2001» [2, с. 385].

Військові конфлікти спонукали до розвитку нестабільної ситуації в економіці Чеченської Республіки: «Економіка змінилася. Щось неймовірне з грішми. Долар різко підскочив. У нас, щоправда, ніколи жодного долара не було. Але люди кажуть, що все тепер подорожчає. Як жити? 29.08.1998» [2, с. 167]. Люди виживали за рахунок того, що торгували на ринку хто чим може: гудзиками, касетами, книжками, сірниками, лимонадом, нитками, цигарками (останні були найперспективнішим товаром). Поліні з матір'ю часто було просто нічого їсти. Житлові комунікації зруйновані. Електрика, вода та газ – розкіш на війні. Гуманітарної допомоги від Червоного Хреста не вистачало. Були, так звані, талони «для бідних», за якими можна було отримати одну буханку хліба кожні два-три дні та пляшку олії раз на місяць.

Важлива проблема, яка виникає в умовах війни, це мародерство, як зі сторони повстанців, так і серед звичайного населення. Жеребцова пише: «Я розмовляла з росіянкою – вона торгує. Бабуся Іра. До них уночі вломилися бойовики. Виламали двері, стали ходити кімнатами, дивитися речі. 29.08.1999» [2, с.219]. Люди тягли все, що бачили: холодильники, хутряні речі, посуд, зводили наклепи на сусідів, щоб отримати їхні квартири. На документи померлих одержували зайві пайки гуманітарної допомоги, продаючи їх за гроші. Мародерство існувало не тільки матеріальне. Хто міг, наживалися на війні. Ті чеченці, які не жили на території бойових дій, оформляли папери, отримували статус біженців та виїжджали до інших країн. А ті, хто насправді його потребував, як і раніше, під обстрілами. Виїхати з конфліктної зони було неможливо через стрільянину ополченців по коридорах переправи людей.

Війна залишила відбиток і на молоді. Піяцтво та наркоманія стали нормою. «Діти зовсім не розвиваються. Кожен сам собою. Коли я була зовсім маленькою були клуби, і там дітей учили малювати, танцювати. Тепер такого нічого немає. Мої школи розбомбили, де раніше вчилась. Уроків мало. А я так хочу, щоб нам розповідали вчителі більше цікавого. Але вчителів майже нема. Насредин покинув викладати. Зарплатню давно не платять. Він тепер морозивом на розі торгує. Зате Султан Магомедович веде відразу шість предметів 03.10.1998» [2, с.173].

Війна породила ворожнечу серед дітей різної національності. У Поліну як в росіянку кидали камінням, ображали, били, називали зневажливо «гаскі», себто російська свиня. Викладачі, будучи свідками цього, залишалися осторонь. Схожа доля спіткала і ваххабітів, прихильників однієї із течій ісламу, які суворо дотримувались релігійних норм. Такі діти трималися свого кола й захищались самотійно. У школі дівчатам треба було ходити обов'язково в хустці.

Не покращили ситуацію й федеративні війська на території Грозного. Молодих хлопців відловлювали в підозрах сепаратизму та вивозили у невідомому напрямі, роздягали на вулицях, перевіряючи на тілі сліди від ременів автоматів. Ополченці підривали блокпости, БТРИ, а солдати мстились за це мирному населенню. «Знову вбили двох солдатів у районі зупинки «Нефтянка», у відповідь пішла серія вбивств мирних жителів – молодих чоловіків у нашому районі. Нас вразили випадки загибелі людей: чоловіка, який ішов вулицею від сусіда (грали в шахи); чоловіка, який пізно добирався додому з роботи; двох хлопців, які пішли з відрами в сади по горіхи та груші. 01.11.2000» [2, с. 348].

Якщо ти неголений, із бородою, то автоматично становишся ворогом номер один – ополченцем. Якщо співаєш чеченських пісень – більше можна не побачити тієї

людини. Бували випадки викрадення людей в вимаганням викупу: «Хочеш побачити батька живим? Принеси нам завтра ящик горілки! 08.03.2003» [2, с. 462]. Навіть, понівечені трупи військові продають за гроші.

Проблема згвалтування на війні не є винятком: «Я пам'ятаю, що в нашому Старопромисловому районі, після того як увійшли військові, були знайдені трупи молодих жінок, яких згвалтували, потім зв'язали й живцем спалили, обливши гасом. 26.03.2003» [2, с. 468]. Насилля проводили й серед «своїх», солдат, які знущалися над молодшими побратимами, славнозвісна дідівщина.

Втрата здорового глузду – одне з поширених захворювань подібних конфліктів. Бачачи жахи війни, неможливо залишатися психічно здоровим, коли на твоїх очах помирають люди під завалами зруйнованих будинків, без найменшого шансу на порятунок, або коли мати стає свідком вбивства дитини: «Тут вибухнув снаряд, і маленькій дитині на руках у матері осколком зрізало голову. 03.03.2003» [2, с. 460]. Часто нервові зриви відбувалися і в матері Поліни. Та, не витримавши, почала кидатися на дочку, обливала її кип'ятком, жбурляла різні речі в голову, звинувачувала у проблемах. Не дивно, що й у Поліни Жеребцової були думки покінчити життя самогубством.

Після війни радіоактивний фон у зоні бойових дій перевищував норму. Трави росли неймовірно висові й з'явилося багато змій, які стають активними від великої кількості тепла. Здоров'я людей погіршувалося.

Війна ніколи не проходить безслідно. І яку б перспективу в ній не бачили для вирішення конфліктних питань, проблем вона породжує набагато більше. І не важливо, де вона відбувається географічно, страждає завжди мирне населення, – ось думки автора.

Висновки. Чеченські щоденники Поліни Жеребцової мають важливе суспільно-політичне і громадське значення. Дівчина, яка втратила через війну дитинство, юність, здоров'я, близьких та рідних людей, фіксувала події з одною метою, щоб в майбутньому такого не повторилося, щоб люди, читаючи ті жахи, які довелося пережити їй, змогли відчутти справжню війну не з погляду солдата, а з точки зору звичайної людини. Автор підводить до думки, що люди нікому не потрібні, вони як гарматне м'ясо, яке використовують у конфліктах. Вона задає запитання: «Сталін за три дні в лютому 1944 р. депортував чеченців до Казахстану. Чому сьогодні, у 2000 р., стало нерозв'язною проблемою врятувати й вивести звідси мирних людей?..» [2, с. 329].

XXI ст. має стати періодом міжнародної боротьби за мир, вирішенням геополітичних та інших конфліктів без застосування зброї. Саме час дати нове життя принципам роттердамського гуманізму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грищенко Н. І., Мінчук Т. В. Проблема війни як соціально-політичного явища в умовах глобалізованого суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/5/97.pdf>;
2. Жеребцова П. Мураха у скляній банці. Чеченські щоденники 1994–2004 рр. : документальний роман / П. Жеребцова. – Харків : КСД, 2015. – 654 с.
3. Макаренко Н. Філософсько-концептуальний вимір категорії «війна» в історії філософсько-політичної думки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2064/1/Makarenko.pdf>;
4. Hedges Chris What every person should know about war [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nytimes.com/2003/07/06/books/chapters/0713-1st-hedges.html?pagewanted=all/>.